

Glavni pravci razvoja misijske teologije poslije Drugog vatikanskog sabora

Ladislav NEMET

Sažetak

Naviještati Evandjelje svim stvorenjima bila je posljednja zapovijed Gospodina Isusa koju je uputio svojim učenicima poslije uskrsnuća, a prije uzašašća na nebo. Ovu je zapovijed Crkva vjerno izvršavala u svakom razdoblju svoje povijesti prema ondašnjim shvaćanjima i interpretaciji riječi Gospodina Isusa. Ovaj će članak predstaviti pokušaje službene Crkve i teologa glede ostvarenja misijske zapovijedi u drugoj polovici dvadesetog stoljeća, točnije rečeno od saborskog dokumenta Ad gentes (1965.) pa do današnjih dana. Predstavljena su najvažnija pitanja misijske teologije ovog razdoblja i odgovori na ta pitanja u onim službenim crkvenim dokumentima koji se bave ovom tematikom. U završnom dijelu pokušat će se svratiti pozornost na glavne izazove koji čekaju misijsku teologiju u novom stoljeću. Važniji pojmovi: misija; propovijedanje evanđelja; misijsko djelovanje Crkve; II. vatikanski sabor; Evangelium nuntiandi; Redemptoris missio; dijalog.

1. Sveopća i uvijek aktualna zadaća naviještanja Evandjelja

Naviještati Evandjelje ili Radosnu Vijest bila je posljednja zapovijed koju je Gospodin Isus poslije svoga uskrsnuća, a prije uzašašća na nebo, ostavio svojim učenicima. U djelovanju mlade Crkve u Jeruzalemu, poslije silaska Duha Svetoga na Djevicu Mariju, apostole i ostale učenike, možemo primijetiti jedan ogroman žar i mnogovrsno djelovanje, koje je bilo usmjereno na ispunjenje ove zapovijedi Gospodina Isusa Krista. Ova zadaća, stara dvije tisuće godina, nije ni danas izgubila na svojoj aktualnosti.

Gledajući povijest Crkve, vidimo kako se ova zadaća različito shvaćala i provodila u život u zavisnosti od povijesnih, političkih, socijalnih i kulturnih činjenica. Svijet kakav je danas — pod dojmom opasnosti terorizma i nerazumijevanja među predstavnicima različitih kultura, sa sve većim brojem ljudi na zemlji koji nemaju kontakta s Crkvom i kršćanstvom, ne samo zbog ravnodušnosti i sekularizacije, nego i zbog fizičke nemogućnosti realizacije jednog takvog kontakta — stavlja nove izazove pred misijsku teologiju. Iako broj kršćana u apsolutnim ciframa raste, uspoređujući međutim taj broj s općim rastom svjetskog stanovništva, njihov pro-

centualan udio polako, ali sigurno opada. Ova tendencija će se svakako nastaviti i u novom stoljeću.¹

Novi izazovi za misijsku teologiju pojavili su se odmah poslije Drugog svjetskog rata. Na te izazove je II. vatikanski sabor pokušao dati konkretan odgovor, uzimajući u obzir novonastalu situaciju u svijetu i u Katoličkoj crkvi. Odgovor Sabora je služio — a slobodno možemo reći: i danas služi — kao temelj daljnjem razvoju misijske teologije sve do današnjega dana. Zato se može slobodno reći da — nezavisno od suvremenog stanja misijske teologije — ta se teologija ne može shvatiti bez poznavanja temeljnih misli i dostignuća II. vatikanskog sabora, osobito njegovog misijskog Dekreta *Ad Gentes*.² Isto tako, da bi se moglo ocijeniti sadašnje stanje u misijskoj teologiji, trebaju se uzeti u obzir i najvažniji dokumenti crkvenog učiteljstva poslije tog Sabora, pa sve do danas. Tu svakako treba spomenuti tri dokumenta: *Evangelium nuntiandi* Pavla VI., *Redemptoris Missio* Ivana Pavla II. i *Dialogo e Annuncio* Kongregacije za evangelizaciju naroda i Papinskog savjeta za dijalog s nekršćanskim religijama.

2. Misijski dekret Drugog vatikanskog sabora *Ad gentes*

Ako bismo željeli ukratko dati glavne karakteristike saborske rasprave o misijskima, tu bismo raspravu mogli opisati kao borbu za novo shvaćanje misije, njezinih teoloških temelja i praktične provedbe. Saborski su oci htjeli imati jedno novo shvaćanje misije, i to ne samo u smislu teologije nego čak i strukturalno, gledajući na cijelu Crkvu. Mnogi biskupi koji su došli u Rim na zasjedanja Sabora, nadali su se većoj »slobodi«; htjeli su se osloboditi od kontrole i utjecaja centralnih organa, osobito *Propaganda Fidei*.³ Ovi su saborski oci tražili da se ta ustanova posve ukine i da se zadaće iz njezinog područja odgovornosti prenesu na mlade, mjesne Crkve.

Nije to ništa začuđujuće ako znamo u kakvom se ozračju vodio Koncil. Poslije Drugog svjetskog rata došlo je do brze dekolonizacije velikog broja država u Africi i Aziji. Mlade nacije koje su počele organizirati svoje državne organe, imale su i mlade lokalne crkve koje su počele tražiti samostalnost i na crkvenom, eklezijalnom planu. Saborski oci, podrijetlom iz novonastalih država, i ne samo oni nego i puno biskupa iz takozvanog »Prvog svijeta«, unijeli su u rad Sabora jednu novu svijest o nezavisnosti od centralnih organa. Njihov utjecaj na rad Koncila ne smijemo nikako zanemariti ili podcijeniti. Prvi puta u povijesti Crkve došlo je do toga da su stvarno svi kontinenti bili nazočni na jednom Saboru. Prvi vatikanski sabor je u tom smislu svakako bio posljednji Sabor gdje je jedan jedini kulturni krug (koji

1 Usp. D. B. Barrett, T. M. Johnson, Annual Statistical Table on Global Mission: *International Bulletin Of Missionary Research* 24(2000), 24–25.

2 Usp. latinski izvorni tekst: *Ad gentes*, AAS 58(1966), 947–990. Hrvatki tekst: *Dokumenti Drugog vatikanskog koncila* (latinski i hrvatski), Zagreb: KS, 1970., 493–559.

3 Usp. J. Grootaers, Zwischen den Sitzungsperioden: die »zweite Vorbereitung« des Konzils und ihre Gegner, u: G. Alberigo, K. Wittstadt, (ur.), *Geschichte des Zweiten Vatikanischen Konzils 1959–1965*, T. 2., Mainz: Grünewald, 2000., 547 i 551.

bismo široko mogli opisati kao »Zapadna« civilizacija) bio dominirajući u apsolutnom smislu riječi.

Drugi vatikanski sabor je započeo u radikalno promijenjenom povijesnom i kulturnom ozračju: prvi puta se Crkva u Rimu, u studenome 1962. god. pri svečanom otvaranju Sabora, predstavila kao »svjetska« Crkva, s lokalnim biskupima sa svih kontinenata i skoro iz svih zemalja gdje je ta Crkva bila nazočna. Ova je činjenica sigurno odigrala ogromnu ulogu u radu Sabora i imala veliki utjecaj na njezin rad i dokumente.⁴

Ne smijemo ovdje zaboraviti i jednu drugu istinu: puno je saborskih otaca (a još više njihovih savjetnika — teologa) došlo u Rim s određenom dozom nezadovoljstva glede uloge centralnih organa Crkve u pripremanju koncilskih dokumenata. Ovi su biskupi imali dojam da im je vatikanska Kurija spremila gotove dokumente, koje su saborski oci imali samo poslušno prihvatiti i blagosloviti. Što je dulje trajao Sabor, tim su se više kristalizirale nove ideje koje su onda bile prihvaćene na koncu Koncila, vrlo često veoma udaljene od početnih tekstova, sastavljenih na dugotrajnim zasjedanjima komisija i potkomisija.

Poslije odluke Ivana XXIII. o sazivanju općeg, ekumenskog sabora, počeli su radovi različitih radnih grupa koje su trebale spremiti teme i prve nacрте dokumenata za saborske oce. Misijska Crkve je bila jedna od tema koja je od samih početaka pripremnih radova bila predviđena za Sabor. Prvotni tekst je bio pripremljen bez većih problema i predstavljen Saboru.⁵ Međutim, kao i mnogi drugi nacrti za vrijeme ovog Sabora, i tekst o misijama je bio prvo odbačen. Množile su se radne grupe i različiti papiri, no rad na misijskom dekretu je »zapeo«. Redakcija teksta je krenula s mrtve točke tek onda kada je za predsjedatelja radne grupe o misijskom dekretu bio imenovan o. J. Schütte SVD, generalni poglavar Družbe Božje Riječi, u studenome 1964.⁶

Nova komisija počela je s radom 12. siječnja 1965. Pod vodstvom o. Schüttea i uz pomoć renomiranih teologa radovi su brzo napredovali. 28. svibnja 1965. papa Pavao VI. odobrio je novi nacrt dekreta i dopustio je njegovo tiskanje za sudionike Sabora. Poslije javnih rasprava i ponovnih promjena i usklađivanja različitih tekstova, 7. prosinca 1965. dekret *Ad gentes* je stavljen na glasovanje saborskim ocima. Od 2399 nazočnih saborskih sudionika s pravom glasa, 2394 su glasovali s »da«, a samo njih petorica je odbacilo dokument. Misijski je dekret sigurno najpozitivnije prihvaćen dokument cijelog Sabora. Papa Pavao VI. je svečano prihvatio taj do-

4 Usp. K. Rahner, Towards a Fundamental Theological Interpretation of Vatican II, *Theological Studies*, 40(1979), 717. [hrv. prij. U čemu je trajno značenje Drugog vatikanskog sabora?, *Obnovljeni život* 40(1985), 318–328.]

5 Usp. G. Alberigo, Die Ankündigung des Konzils, u: G. Alberigo, K. Wittstadt (ur.), *Geschichte des Zweiten Vatikanischen Konzils 1959–1965*, T. 1., Mainz: Grünewald, 1997., 50. Usp. također: J. A. Komonchak, Der Kampf für das Konzil (1960–1962), in: G. Alberigo, K. Wittstadt, (ur.), *Geschichte des Zweiten Vatikanischen Konzils 1959–1965*, T. 1., Mainz: Grünewald, 1997., 391; S. Brechter, Dekret über die Missionstätigkeit der Kirche, in: LThK2: *Das Zweite Vatikanische Konzil*, T. 3., Freiburg: Herder, 1968., 10–11.

6 Usp. Grootaers, Zwischen den Sitzungsperioden: die »zweite Vorbereitung« des Konzils und ihre Gegner, 551; Brechter, Dekret über die Missionstätigkeit der Kirche, 16.

kument te naredio da se sprema smjernice radi njegovog provođenja u život. Slijedila su još dva dokumenta koja su onda stvarno dovela do ostvarenja tog velikog djela.⁷

Prihvaćeni tekst dekreta jasno je pokazivao da je on plod jednog »kompromisa«. Dekret je sjedinio u sebi glavne misli dviju vodećih misijskih škola onoga vremena, onih iz Loewena i Münstera. Ovaj je kompromis doveo do toga da su, s jedne strane sve važnije misli ondašnje misijske teologije nazočne u dekretu, a s druge pak strane tekst je postao nejasniji u mnogim pitanjima.⁸

Positivno treba ocijeniti da se misijski dekret gradi na ranije prihvaćenim dokumentima Sabora i tako sigurno predstavlja organski dio cijelog Koncila, te se mora čitati i razumjeti u tom kontekstu. Temeljni ton njegovog razmatranja je pozitivan i optimističan glede svijeta i zadaće Crkve u ovom svijetu, slično kao i konstitucija *Gaudium et spes*, koja je bila prihvaćena na Saboru istoga dana kao i *Ad gentes* (u daljnjem tekstu: AG).

Želimo li predstaviti glavne misli dekreta, moramo svakako započeti od najvažnije teološke misli: ponovnog otkrića trinitarnog temelja misijske stvarnosti Crkve i njezina djelovanja. Odmah u prvoj točki dekreta precizira se kako je Crkva »sakrament spasenja« (AG 1, citirajući *Lumen gentium*). Svaki pak sakrament ima i jednu funkcionalnu ulogu: on ukazuje na izvore spasenja, milosti, djelovanja Boga u povijesti, a isto tako i na cilj toga djelovanja. Krajnji pak izvor misijskog djelovanja Crkve nalazimo u trinitarnom spasiteljskom planu i djelovanju koji se — kao po sakramentu — ostvaruje po Crkvi i u Crkvi.

Bog Otac, stvoritelj svega vidljivoga i nevidljivoga, ljubavlju vođen, poslao je svoga Sina u svijet da bi taj Sin, kao posrednik između Boga i ljudi, doveo cijeli svijet do otkupljenja i spasenja. Isus je propovijedao o toj ljubavi Božjoj, o njegovom spasiteljskom planu. Sve je to potvrdio po svojoj smrti i uskrснуću (AG 3).

Iako je Duh Sveti bio nazočan u svijetu i prije Duhova, ipak je taj događaj dao i vidljivi početak daljnjem djelovanju trojedinog Boga u povijesti: uskrslu Isus Krist poslao je Duha Svetoga na svoje učenike, da bi oni naviještali u svijetu evanđelje života i spasenja (AG 4–5). Ovo trinitarno poslanje ostvaruje se danas u Crkvi i nastavit će se sve do kraja svijeta. Zbog toga Sabor može reći da je »Crkva u hodu misionarska po svojoj naravi, jer potječe iz slanja Sina i slanja Duha Svetoga po odluci Boga Oca« (AG 2).⁹

Što je onda misijski rad i kojem cilju bi on trebao služiti na temelju ovakvog shvaćanja misionarskog djelovanja Crkve? Dekret daje na ovo pitanje sljedeći odgovor: Osobiti pothvati kojima vjesnici evanđelja, poslani od Crkve, idući u sav

7 Usp. Brechter, Dekret über die Missionstätigkeit der Kirche, 21. Dokumenti Pavla VI o sprovedbi misijskog dekreta su sljedeći: *Motu proprio Munus Apostolicum*, AAS 58(1966) 464–466 i *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, AAS 58(1966) 757–767.

8 Usp. K. Müller, *Missionstheologie*, Berlin: Reimer, 1985., 35 i 37.

9 O trinitarnim temeljima misijske teologije usp. Y. M. J. Congar, *Theologische Grundlegung* (2–9), u: J. Schütte (ur.), *Mission nach dem Konzil*, Mainz: Grünewald, 1967., 134. Ideja sama po sebi bila je u XX. stoljeću poznata i u protestantskim krugovima, usp. J. Triebel, *Die Trinitarische Entfaltung der Missio Dei*, u: S. Holthaus, K. W. Müller (ur.), *Die Mission der Theologie. Festschrift für H. Kasdorf zum 70. Geburtstag*, Bonn, 1998., 35–45.

svijet vrše zadaću propovijedanja evanđelja i zasađivanja same Crkve u narode i skupine koje još ne vjeruju u Krista, općenito se nazivaju 'misijskima'. One se ostvaruju misijskom djelatnošću i većinom se provode na određenim područjima, priznatim od Svete Stolice. Vlastita svrha ove misijske djelatnosti jest evangelizacija i zasađivanje Crkve u narodima i skupinama gdje se još nije ukorijenila (AG 6).

U ovom kratkom tekstu nalazimo glavne misli ondašnjih rasprava u misijskoj teologiji: misije su teritorijalno određene (zemljopisno), ali nalazimo i sociološke opaske (o narodima i skupinama ljudi). Svrha nije jasno definirana, nego radije nabrojena jedna iza druge: propovijedati evanđelje i zasađivati (mjesnu) Crkvu. Ovaj tekst je jasan znak kompromisa ondašnjih misijskih ideja.

Veliko značenje za misionarsko djelovanje ima jasno ograđivanje Crkve od uporabe svake vrste sile, prinude, prijevare ili političko–vojne pomoći u ovom radu (AG 13). Ovo je bila jako hrabra odluka koja je prekinula s višestoljetnom tradicijom da se misijski rad s vremena na vrijeme povezuje s kolonizacijskim ciljevima razvijenih i jakih država, nekada uz uporabu sile, ratnih mjera i sumnjivih motivacija.¹⁰ Ovdje bismo mogli navesti najmanje dva razloga koja su bitno utjecala na donošenje ovakve odluke: s jedne strane možemo spomenuti utjecaj nove, svjetske Crkve — osobito predstavnika mjesnih crkava takozvanog »Treceg svijeta,« gdje se Katolička crkva nije mogla dublje ukorijeniti, često baš zbog njezine povezanosti s kolonizirajućim vlastima. S druge strane, Sabor je već u nekim ranije objavljenim dokumentima (*Dignitatis humanae; Nostra aetate*) izričito potvrdio načelo slobode savjesti, te naučavao određenu spasiteljsku vrijednost svake religije ako je ona prakticirana svjesno i iskreno, a isto tako i dostojanstvo svake ljudske osobe. Iz ovog ljudskog dostojanstva proizlaze sloboda mišljenja, uvjerenja i savjesti, vrijednosti koje treba cijeniti i poštivati u svakoj situaciji, pa i u naviještanju evanđelja.

Misijski dekret *Ad gentes* bavio se i nizom drugih otvorenih pitanja koja su bila od velikog značaja za misionarsku djelatnost Crkve. Tu bi se mogle spomenuti teme kao adaptacija misijskog rada prema mjesnim uvjetima (AG 9–10, 22 i 26), zatim konkretna odgovornost cijele Crkve za misijski rad, odgovornost koja počinje od rimskog pape (AG 6), obuhvaća Kongregaciju za evangelizaciju koja usko surađuje s mjesnim biskupima (AG 29). Za misijsko djelovanje Crkve istaknuta je i važna uloga redovnika i redovnica (AG 32) kao i odgovornost laika, tj. svake krštene osobe (AG 35–41).

Na kraju kratkog predstavljanja glavnih misli ovog saborskog dokumenta svakako još treba spomenuti činjenicu da je dekret *Ad gentes* posebno istaknuo ulogu duhovnosti u misijskom djelovanju (AG 23–25). Svatko tko želi biti misionar, mora ozbiljno raditi na izgradnji vlastite duhovnosti, ne samo za vrijeme formacije i pripreve za ovu zadaću nego još više za vrijeme misionarskog djelovanja. Sve akcije misionara moraju biti ukorijenjene u duboko molitvenom životu, u razmatranju tajni evanđelja. Tako će njegov život biti primjer za sve one s kojima radi i

10 Usp. na tu temu: J. A. Scherer, *Global Mission in the Twentieth Century*, *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft* 56(2000) 166–168.

dolazi u kontakt, a isto tako dat će samom misionaru potrebnu snagu i izdržljivost i u najtežim životnim situacijama.

3. Razvoj misiologije poslije Drugog vatikanskog sabora

3.1. Vrijeme krize

Misijski dekret *Ad gentes* ostavio je već prvih mjeseci poslije završetka Sabora dobar dojam u krugovima redova i kongregacija koje su bile izravno angažirane u ovoj djelatnosti. Međutim, ono što je karakteriziralo prve godine poslije Sabora, mogli bismo jednom riječju opisati kao vrijeme krize.¹¹ Ova se kriza osjećala na svim razinama misionarskog djelovanja: broj zvanja u takozvanom »Prvom svijetu« je drastično opadao, a pojavili su se i prvi problemi pastoralno–teološke naravi. Sam izraz ili pojam »misijske« postao je problematičan. U to vrijeme susrećemo se s različitim pokušajima koji su imali za cilj zamijeniti ovu riječ jednom drugom, prikladnijom, koja bi mogla izraziti isti sadržaj, ali bez »povijesnog« opterećenja vezanog za misionarski rad prošlih stoljeća.¹²

Razloge za ovu krizu možemo naći u različitim pojavama. Kao što je već bilo spomenuto na početku naših razmatranja, nova politička situacija nezavisnosti i odbacivanja kolonijalnih spona u različitim državama i kontinentima dovela je do toga da se i odnos prema misionarima, podrijetlom iz Zapadne civilizacije, počeo mijenjati. Krajem 1972. i početkom 1973. u Bangkoku je održana svjetska misijska konferencija na kojoj su predstavnici mjesnih crkava »Trećega svijeta« zatražili moratorij ili obustavu dolaska misionara iz Europe u njihove mjesne crkve.¹³ Mjesne crkve htjele su se razviti same, bez utjecaja strane kulture, organa i osoba koji bi mogli djelovati kao »kontrolori« promjena ili »kočnice« procesa inkulturacije.

Na Zapadu je došlo do drugih pojava koje su dovele do krize misiologije. Nauka Drugog vatikanskog sabora prema kojoj i nekršćanske religije mogu dovesti do spasenja te prema kojoj i one posjeduju klice vječne istine, dovela je do krize samih temelja misijskog djelovanja. Ako i ove religije imaju pozitivnu vrijednost, s kojim pravom onda Crkva propovijeda evanđelje tim narodima i kulturama? Nije li to u neku ruku produžetak kolonijalnih težnji razvijenih zapadnih civilizacija? Isto tako se postavljalo pitanje: ako je težnja Crkve u misionarskom djelovanju »zasađivanje« mjesne crkve, nije li onda Crkva usmjerena na samu sebe, umjesto da stvarno propovijeda evanđelje oslobođenja i spasenja? Koja je uloga razvoja i nadvladavanja siromaštva u misionarskom djelovanju Crkve?

Službena Katolička crkva pokušala je dati na sva ova pitanja odgovor u nekoliko navrata.¹⁴ Najvažniji poslijesaborski dokumenti koji se bave ovom problema-

11 Usp. D. J. Bosch, *Transforming Mission*, New York: Orbis, 1991., 3.

12 Ovu tendenciju odbacivanja pojma »misijske« ili »misijske« možemo naći čak i danas u nekim krugovima, usp. H. J. Ingenlath, *Orientierung statt Mission. Zur Ambivalenz des Missionsbegriffes*, *Neue Zeitschrift für Missionswissenschaft* 57(2001) 45.

13 K. Müller, *Missionstheologie*, 33.

14 Ova je kriza zahvatila ne samo Katoličku crkvu i njezinu misiologiju nego i sve ostale kršćanske zajednice. Jako dobar pregled razvoja evangeličke misiologije poslije Drugog vatikanskog sabora

tikom su sljedeći: *Evangelium nuntiandi*,¹⁵ *Redemptoris missio*¹⁶ i *Dialogo e annuncio*.¹⁷ Oni žele produbiti teološke misli Drugog vatikanskog sabora, a u isto vrijeme dati i odgovor na neka goruća pitanja u svezi s misionarskim djelovanjem Katoličke crkve. U daljnjem tijeku naših razmatranja usredotočit ćemo se ne toliko na dokumente i njihov sadržaj, nego više na glavne teme koje su bile i još uvijek jesu važne za misijsku teologiju.

3.2. *Misije ili misija?*

Misijski dekret Drugog vatikanskog sabora dao je izvrstan temelj teološke biti misionarskog djelovanja Crkve ukorijenivši to djelovanje u trinitarnoj strukturi spasiteljskog Božjeg plana glede cijeloga stvorenoga svijeta, uključujući i ljudske obitelji. Ovim teološkim pristupom postalo je jasno da misionarsko djelovanje Crkve nije plod ili rad jedne sociološki shvaćene institucije koja traži »pomladak« za svoje ciljeve, niti ono služi širenju jedne određene kulture ili načina života, nego je ono izraz najdublje stvarnosti i egzistencije Presvetoga Trojstva. Međutim, čak ni tako dobro razrađeni teološki pristup ovoj stvarnosti nije riješio problem samog pojma misija/misije, koji je bio kritiziran i odbacivan kao »povijesno korumpiran«.

Deset godina poslije završetka Sabora, točnije 1975., Papa Pavao VI. je objavio apostolski nagovor *Evangelium nuntiandi* (u daljnjem tekstu: EN) u kojem je svoja razmatranja usredotočio oko pojma evangelizacije. Pojam misije/misija nije posve nestao iz ovog dokumenta, ali se rabi onda kada se želi govoriti o trinitarnoj egzistenciji i poslanju u svijetu (poslanje Sina i Duha Svetoga — EN 6, 12, 75, 77), ili sasvim konkretno o poslanju apostola i Crkve općenito na ovoj zemlji. Kada se međutim govori o misionarskom djelovanju Crkve i mjesnih crkava, rabi se radije izraz evangelizacija, premda ne isključivo (kao na primjer EN 51, 53, 58 i 59).

Ovaj dokument nije uspio smiriti velike rasprave oko pojma misije/misija, koja je i dalje zauzimala vodeće mjesto u teološkim raspravama. Papa Ivan Pavao II. objavio je u prosincu 1990. encikliku pod naslovom *Redemptoris missio* (u daljnjem tekstu: RM). Za razliku od *Evangelium nuntiandi* u enciklici *Redemptoris missio* vrlo rijetko nalazimo riječ evangelizacija.

Ovu encikliku možemo slobodno nazvati pokušajem velike sinteze postkoncilskih rasprava u misijskoj teologiji. Sveti Otac dopušta mogućnost uporabe različitih izraza ili formi riječi misije/misija u teologiji (u smislu da Crkva ima jednu

možemo naći kod G. Colzanija, usp. G. Colzani, *Theology of Mission After Vatican II.*, *SEDOS Bulletin* 33(2001) 99–103.

15 Usp. Pavao VI, *Evangelium Nuntiandi*, *AAS* 68(1976) 5–76; hrvatski prijevod: *O evangelizaciji u suvremenom svijetu*. KS Dokumenti 50, Zagreb: KS, 1976.

16 Ivan Pavao II, *Redemptoris Missio*, *AAS* 83(1991) 249–339; hrvatski prijevod: *Redemptoris Missio. Enciklika o trajnoj vrijednosti misijske naredbe*, KS Dokumenti 96, Zagreb: KS, 1991.

17 Original je objavljen na talijanskom jeziku, usp. Pontificio Consiglio per il dialogo interreligioso, Congregazione per l'Evangelizzazione, *Dialogo e Annuncio*, *AAS* 84(1992) 414–446. U ovom studiju rabi se njemački prijevod kao temeljni dokument, usp. Päpstliche Rat für den Interreligiösen Dialog, Kongregation für die Evangelisierung der Völker, *Dialog und Verkündigung*, u: Sekretariat der Deutschen Bischofskonferenz, *Verlautbarungen des Apostolischen Stuhls*, 102, Bonn, 1991.

jedincatu misiju koja se realizira u različitim formama misijskog djelovanja). Izbor terminologije ipak ne smije dovesti do nijekanja one temeljne istine da Crkva i te kako ima zadaću propovijedanja evanđelja *ad gentes*, tj. svima onima koji još nisu čuli o Isusu Kristu ili o Crkvi (RM 32).¹⁸ Ova jedincata misija je utemeljena u trinitarnom sustavu cijele stvarnosti, i tu Crkva ne može ništa drugo nego prihvatiti tu činjenicu i provesti je u djelo. Jamstvom pak ove misije *ad gentes* je Duh Sveti, koji je njen glavni protagonist (RM 21–30).

Jedna jedincata misija Crkve ima tri različite dimenzije ili forme, već prema tomu tko je primatelj te misije i u kakvoj se situaciji nalazi taj primatelj. Prva dimenzija je misionarsko djelovanje *ad gentes*, kada se evanđelje propovijeda onima koji još nisu imali sreću susresti se s kršćanstvom. Druga je dimenzija misije u onim sredinama gdje kršćanstvo cvjeta i razvija se vrlo dobro (tu bi se moglo govoriti o klasičnom pastoralnom radu), a treća je forma misionarskog rada tamo gdje su čitave grupe ljudi izgubile svoj kršćanski karakter egzistencije. Tu bi se moglo govoriti o ponovnoj evangelizaciji (RM 33).

Na temelju ovih razlikovanja razvidno je da se pojam misija/misionarsko djelovanje radikalno mijenja. Mjesto misijskog djelovanja ne obuhvaća samo neki određeni geografski dio naše planete (*Ad gentes* govori još o područjima i grupama ljudi kao o misijskim ciljevima), niti skupine ljudi koje nisu krštene i nisu imale kontakta s Crkvom ili Evanđeljem; jedna jedincata misija usmjerena je na sve ljude i na sve situacije naše stvarnosti. U toj jednoj stvarnosti postoje različite situacije te je zato potrebno tražiti i različite metode misionarskog djelovanja kako bi se uspjele doći do onoga kome je navjestiteljska poruka namijenjena.

Ovakvo razlučivanje pojma misije i polja misijskog djelovanja pojavilo se već u *Evangelium nuntiandi* (52 i 55), ali se dublje udomaćilo tek u enciklici *Redemptoris missio*. Osim zemljopisnih kriterija za misijsko djelovanje, ova enciklika jasno govori o grupama ljudi, o društveno–kulturnim situacijama u kojima se Crkva nalazi tek na početku svog misionarskog angažmana. Tu se na poseban način spominju novi izazovi za Crkvu: urbana središta, veliki gradovi te moderni areopagi suvremenog života (RM 37).¹⁹

3.3. Misijsko djelovanje u suvremenom svijetu

Osim pitanja samog imena misionarskog djelovanja, nalazimo u teološkim raspravama i druge goruće probleme: koji je cilj misionarskog djelovanja ako je sve manje moguće slobodno propovijedati evanđelje, a još je manje takvih zemljopisnih terena gdje se misionari mogu slobodno kretati i vršiti svoje poslanje. Isto tako se postavlja pitanje odnosa između naviještanja evanđelja i borbe protiv siromaštva i nepravednih društvenih struktura. Odnos prema nekršćanskim religija-

18 Izraz *ad gentes* sadržajno obuhvaća one osobe koje su se ranije nazivale »pogani«. Uporaba izraza »pogani« izgubio se iz teološkog riječnika posljednjih godina, što zasigurno možemo ocijeniti kao pozitivan razvoj. Što se tiče samog izraza *ad gentes*, može se reći da nije baš najsretnije rješenje, ali za sada nema drugog uporabljivijeg pojma.

19 O modernim areopagima suvremenog svijeta usp. L. Nemet, Crkva i dijalog sa suvremenim svijetom — jedanput drugačije, *Obnovljeni život* 56(2001) 207–217.

ma i dijalog s njima nametao se već za vrijeme Drugog vatikanskog sabora, a s rastom svjetskog pučanstva i broja nekršćana još i više. U pluralističkom društvu u kojem se našla i Crkva i njezino misionarsko djelovanje, postavljalo se pitanje uloge kulture u propovijedanju evanđelja, pitanje inkulturacije.

Slijedeći primjer protestantskih teologa s kraja XIX. i tijekom XX. stoljeća, katolička je teologija u misijskim raspravama počela rabiti pojam kraljevstva Božjeg. Ako je naime Sin Božji u svom javnom djelovanju koncentrirao svoje propovijedanje oko pojma kraljevstva Božjega, a on je bio poslan od Oca i činio je samo ono što je vidio kod Oca, onda se ovaj pojam može plodonosnije primijeniti i na aktualna pitanja. Ovakva promišljanja teologa bila su potvrđena u apostolskom nagovoru *Evangelium nuntiandi* (EN 8).²⁰

Kraljevstvo Božje je po sebi širi pojam nego Crkva; ovaj pojam jasno ukazuje i na one vrijednosti koje su prisutne i iza vidljivih granica te Crkve, gdje je Duh Sveti djelovao i prije dolaska prvih misionara.²¹ Međutim, misionar mora biti svjestan i one istine da su te vrijednosti i znakovi kraljevstva Božjeg pozvani jednog dana na sjedinjenje u onom vidljivom kraljevstvu koje će vladati u cijelom kozmosu. Njihova nazočnost izvan vidljivih granica Crkve ne smije oslabiti misionarsko djelovanje *ad gentes*, nego, naprotiv, motivirati mjesne crkve i sve njezine članove da još predanije rade na propovijedanju evanđelja (RM 17–20). Bilo bi pogrešno zaboraviti na Isusa Krista u propovijedanju ili ga stavljati na istu razinu s drugim velikanima i utemeljiteljima velikih religija. On je jedini otkupitelj cijeloga svijeta i svih ljudi (RM 4–6).

Pojam kraljevstva Božjeg dopušta da se napravi sinteza između naviještanja evanđelja i angažiranosti za zemaljsko dobro čovjeka, njegovo dostojanstvo i svekoliki razvoj. Misionar i misionarka te cjelokupno misijsko djelovanje Crkve usmjereni su na izgradnju jednog humanijeg društva, u zajedništvu sa svim ljudima dobre volje. Kršćani to čine motivirani ljubavlju trojedinoga Boga koji je poslao svoga Sina i Duha Svetoga za spas svijeta. U tom smislu svaki čovjek može naći u Crkvi svoj put spasenja i boljeg života (RM 14).

4. Završne misli

Već je Drugi vatikanski sabor svratio pozornost Crkve i svijeta na nužnost dijaloga među različitim političkim i religijskim grupama u svijetu (AG 11, 16, 20, 34). *Redemptoris missio* je u kontekstu misijskog poslanja jasno progovorio o ulozi dijaloga (RM 55–57), prvi puta i službeno priznajući da je nekada »put dijaloga jedini način da se pruži iskreno svjedočanstvo za Krista« (RM 57).

20 O kraljevstvu Božjem usp. J. Füllenbach, *The Kingdom of God. The Message of Jesus Today*, New York: Orbis, 1995; M. Knapp, *Herrschaft Gottes*, u: LThK3 5, 26–38; R. Schnackeburg, *God's Rule and Kingdom*, London: Burns and Oates, 1968; A. M. Pernia, *God's Kingdom and Human Liberation*, Manila: DWP, 1990.

21 Usp. L. Boff, *Gott kommt früher als der Missionar*, Düsseldorf: Patmos, 1991. Također i vrlo dobro djelo J. Dupuis, *Jesus Christ at the Encounter of World Religions*, New York: Orbis, 1991., 125–151.

Dokument *Dialogo e annuncio*, (u daljnjem tekstu DA), objavljen 1992., razrađuje odnos između propovijedanja i dijaloga. Obje forme djelovanja jedne te iste Crkve služe navještanju Isusa Krista jer on je centar naše vjere, on je jedini spasitelj. Ne smije se postavljati lažno pitanje: dijalog ili navještanje, već se te dvije djelatnosti moraju nadopunjavati, a mudrost će odlučiti u konkretnim slučajevima koja je od njih važnija (DA 77–78; 81).

U jeku događaja 11. rujna 2001. i susljednih zbivanja katoličko će misijsko djelovanje zasigurno imati probleme u navještanju evanđelja u državama s većinskim muslimanskim pučanstvom. U svjetlu ove teze dijalog se čini kao najvažnije sredstvo za promociju jednog boljeg, humanijeg društva, u ime ljubavi Božje objavljene u Isusu Kristu i podržavane po Duhu Svetom. U procesu dijaloga svjedočanstvo kršćana koji vole svoju braću i sestre, čak i ako se ponekad ne razumiju, sigurno može pridonijeti boljem razumijevanju i zajedničkom životu na našem planetu.

Slijedeći razvoj teoloških rasprava poslije Sabora, postalo je jasno da je cijeli svijet misijsko područje, naravno s različitim akcentima. Zemljopisno govoreći, postoje grupe ljudi, kulture, koje su dio *ad gentes* poslanja. Međutim — uzimajući ozbiljno novonastale situacije u svijetu — možemo reći da je misionarsko djelovanje potrebno i u našoj »kršćanskoj« Europi. I tu se množe problemi i nastaju situacije koje za kršćane predstavljaju ogromno polje misijskog rada. Pitanje izbjeglica, novog siromaštva, stranaca u našim gradovima i državama — sve su to izazovi za misijsku teologiju i djelovanje. Isto tako se nameće pitanje zaštite okoliša kao životne sredine budućih generacija. Kako će te generacije preživjeti ako mi danas uništimo sve to što je lijepo, što je nužno za opstanak ljudske obitelji?

Današnja misijska teologija, iako ne želi nijekati činjenicu misijskog poslanja *ad gentes*, ipak produbljuje značenje misionarskog djelovanja. Misija je jednostavno nazočnost Crkve po svojim predstavnicima (a to mogu biti redovnice, redovnici, laici, svećenici, biskupi, papa; jednom riječju: svaki kršćanin) u svim onim situacijama gdje stvorenje Božje, ponajprije čovjek a potom i cijeli svijet, traži spasenje i otkupljenje. U svim tim situacijama kršćanin propovijeda riječju i životom radosnu vijest Isusa Krista, daje svjedočanstvo o spasenju koje je on već doživio u svom vlastitom životu.

Sve veću ulogu u misijskom radu igrat će pitanje duhovnosti misionara ili misionarke. Danas već doživljavamo da takozvane »mlade crkve« šalju svoje misionare i misionarke u naš »kršćanski«, zapadni svijet. Njihovim dolaskom bitno se promijenilo misionarsko djelovanje u mjesnim crkvama »Prvog svijeta«. Kao prvo, novi misionari nemaju veliku financijsku moć kakvu su nekada imali misionari i misionarke iz bogatih zapadnih država. Kao drugo, novi misionari ne moraju graditi crkve, škole, bolnice, sve ono što su činili i još uvijek čine misionari u zemljama »Trećega svijeta.« Novi misionari donose jednu svježinu i entuzijazam kršćanske vjere, osjećaj radosti i zajedništva u jedan svijet u kojemu sve više dominira individualizam i zasićenost povijesnim strukturama institucionaliziranih religija.

Pitanje ekumenizma i suradnje sa sestrinskim crkvama ostat će za misijsku teologiju i djelovanje u svijetu veliki izazov. Već je *Ad gentes* jasno rekao da »razdijeljenost kršćana donosi naime štetu svetoj zadaći da se evanđelje naviješta svakom stvorenju, i mnogima zatvara pristup vjeri« (AG 6). Poslije Sabora poduzeti su

konkretni koraci predstavnika različitih kršćanskih crkava s namjerom da se ostvari uža suradnja i produbljivanje međusobnog razumijevanja. SEDOS, organizacija u okviru Konferencije vrhovnih poglavara redovničkih zajednica u Rimu, organizirao je nekoliko konferencija o toj temi.²²

Okviri ovoga rada ipak ne omogućuju da se dublje uđe u ovo vrlo važno i složeno pitanje. To isto vrijedi i za pitanje inkulturacije koje ima odlučujuće značenje za produbljenje kršćanske vjere i kulture u svim mjesnim crkvama, osobito u ne-europskim državama.²³ Cilj naših razmatranja bio je predstaviti glavne pravce razvoja u misijskoj teologiji i djelatnosti Katoličke crkve. Detaljnija obrada nekih od navedenih misli i pojava svakako zahtijeva daljnji studij.

PRINCIPAL COURSES OF DEVELOPMENT IN MISSION THEOLOGY SINCE THE SECOND VATICAN COUNCIL

Ladislav NEMET

Summary

The mission mandate of our Lord Jesus Christ has not lost anything of its actuality up to the present time. Every generation of Christians is called to fulfil this mandate, according to its own socio-cultural context.

The aim of this article is to present the development of the main concepts of mission theology during and after the Second Vatican Council. After outlining the major achievements of the conciliar decree on missions Ad gentes, the author strives to describe the main directions of post-conciliar developments in this field. In presenting these developments official documents of the Church are analysed as well: Evangelium nuntiandi by Paul VI, Redemptoris missio by John Paul II and Dialogo e Annuncio by the Congregation for the Evangelisation of Peoples and Pontifical Council for Interreligious Dialogue.

(Translated by L. Nemet)

22 Usp. Bosch, *Transforming Mission*, 368. SEDOS je organizirao g. 1999. simpozij na ovu temu, usp. SEDOS Ariccia Seminar, May 1999, u: *SEDOS Bulletin* 31 (1999), br. 6–7. Isto tako se mogu naći informacije o toj temi na internet adresi: <http://www.sedos.org>.

23 L. Nemet, Inkulturacija u suvremenoj evangelizaciji, *Obnovljeni život* 52(1997) 511–520.

